

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง เรื่องอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพหัตถกรรมลุ่มน้ำโขง ในครั้งนี้มีพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้คือพื้นที่ที่ติดกับลุ่มน้ำโขง ในเขตภาคเหนือประเทศไทยคือ อำเภอเชียงแสน และอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และพื้นที่ที่ติดกับลุ่มน้ำโขง ในเขตภาคเหนือประเทศ สปป.ลาวคือ แขวงบ่อแก้ว โดยมีขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือประชาชนทุกคนที่อาศัยอยู่ในเขตชุมชนลุ่มน้ำโขงทั้งในประเทศไทยและประเทศสปป.ลาวทั้งกลุ่มผู้รู้(Key Informant) กลุ่มผู้ปฏิบัติ(Casual Informant)และกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง(General Informant) โดยมีเนื้อหาในการวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย การศึกษาในเรื่องประวัติความเป็นมา ภูมิปัญญาในงานหัตถกรรมลุ่มน้ำโขง และอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพงานหัตถกรรมลุ่มน้ำโขงในพื้นที่ลุ่มน้ำโขงเขตอำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย และแขวงบ่อแก้ว สปป.ลาว ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยและเสนอแนะได้ดังนี้

1. สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพหัตถกรรมลุ่มน้ำโขง สามารถสรุปผลการวิจัยจากการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

1) ด้านประวัติความเป็นมางานหัตถกรรมไม้ไผ่บริเวณลุ่มน้ำโขง

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของงานหัตถกรรมไม้ไผ่บริเวณลุ่มน้ำโขง ในพื้นที่วิจัยทั้ง ในในเขตพื้นที่อำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ในประเทศไทย และแขวงบ่อแก้ว ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนั้น มีประวัติและพัฒนาการความเป็นมาที่ยาวนาน และผูกพันกับวิถีชีวิตและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1.1 ประวัติความเป็นมาของงานหัตถกรรมไม้ไผ่ในพื้นที่อำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย นั้นมีความเป็นมาที่คล้ายคลึงกันกล่าวคือ งานศิลปหัตถกรรมไม้ไผ่นั้นมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตของชาชนบทในแถบนี้มาช้านาน ผู้คนคุ้นและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน โดยพัฒนาการของรูปแบบของเครื่องจักสานในพื้นที่ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันยังคงมีรูปแบบที่ดั้งเดิมที่สืบทอดกันมากกว่า 100 อีกทั้งเครื่องจักสานไม้ไผ่เหล่านั้นส่วนใหญ่ถูกผลิตขึ้นมาเพื่ออำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันของตนเองและครอบครัว โดยอาศัยองค์ความรู้จากบรรพบุรุษที่สืบทอดผ่านกระบวนการที่เรียบง่ายไม่สลับซับซ้อน ดังนั้นรูปแบบ รูปทรง โครงสร้าง ลวดลาย จึงยังเป็นแบบดั้งเดิม อาจมีผิดเพี้ยนหรือเปลี่ยนแปลงบ้างทางด้านรูปแบบ ลวดลายบ้าง แต่ยังคงมีหน้าที่ใช้สอย เล็กเช่นเดิม

1.2 ประวัติความเป็นมาของงานหัตถกรรมไม้ไผ่ในพื้นที่แขวงบ่อแก้ว ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่าไม้ไผ่ที่แขวงบ่อแก้ว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่ศึกษาในพื้นที่เมืองห้วยทราย เมืองต้นผึ้ง และเมืองปากทา แขวงบ่อแก้ว บ้านดอน

ไซ เมืองห้วยทราย บ้านน้ำปุก เมืองห้วยทราย ตลาดเมืองห้วยทราย บ้านสี่ดอนแยง บ้านน้ำแก้งใหม่ บ้านน้ำแก้งเก่า เมืองต้นผึ้งแขวงบ่อแก้ว บ้านสีทาด เมืองปากทานั้นพบว่างานหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ยังคงมีส่วนสำคัญในการดำรงชีพของชาวบ้านรวมทั้งวัฒนธรรมประเพณีต่างๆอยู่เป็นจำนวนมาก และนอกจากนี้ในหมู่บ้านน้ำจ้าง เมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว ยังเป็นหมู่บ้านที่มีการประกอบอาชีพเกษตรที่สร้างด้วยไม้ไผ่เป็นส่วนใหญ่ และงานหัตถกรรมไม้ไผ่นั้นยังคงมีอิทธิพลต่อการดำรงชีพของชาวบ้านเป็นอย่างมาก และมีการสืบทอดและถูกเก็บไว้เป็นอย่างดีมาตั้งแต่บรรพบุรุษมาเกือบ 100 ปี และยังคงวิถีวัฒนธรรมที่ผูกพันกับไม้ไผ่อันเป็นมรดกที่สืบสานมาตั้งแต่บรรพบุรุษจวบจนปัจจุบัน และภาพโดยรวมในเรื่องประวัติความเป็นมาของเครื่องจักสานเมืองห้วยทราย เมืองต้นผึ้งและเมืองปากทา แขวงบ่อแก้วจะมีการสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากสภาพสังคมยังเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ยังคงสอดคล้องกับธรรมชาติ จากการศึกษาการคงอยู่ของเครื่องจักสานไม้ไผ่นั้นพบว่าเครื่องจักสานในปัจจุบันความรู้ในการจักสานไม้ไผ่จะพบเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุเป็นส่วนมาก ส่วนคนรุ่นใหม่ไม่ได้ให้ความสนใจที่จะศึกษาหรือสืบทอดความรู้ให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งการสืบทอดอาชีพและฝีมือในการจักสานนั้นอาจแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

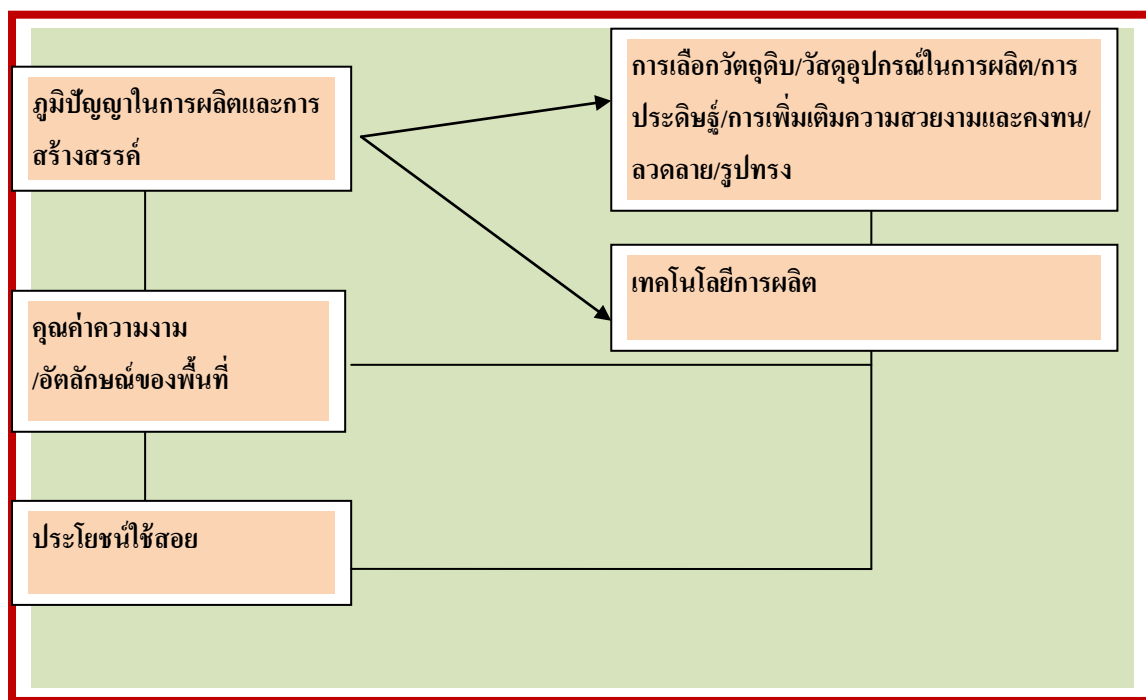
1. การฝึกงานจริงโดยการถ่ายทอดจากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายายหรือญาติพี่น้องภายในครอบครัว โดยการสนใจและเป็นลูกมือคอยช่วยจับช่วยยกจนกลายเป็นความรู้ความเข้าใจรวมทั้งมีส่วนสั่งสมประสบการณ์เหมือนผู้ใหญ่ ซึ่งเคยปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา
2. การเล่าเรียนจากภายนอกบ้านซึ่งเป็นการถ่ายทอดซึ่งกันและกันในระหว่างคนที่อยู่ในชุมชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันหรือบางครั้งก็ได้รับอิทธิพลและมีการถ่ายทอดระหว่างประเทศซึ่งมีพรมแดนติดกัน

การถ่ายทอดทั้งสองลักษณะนี้มีอยู่ในกระบวนการผลิตเครื่องจักสานทั้งไทยและลาวส่งผลทำให้เครื่องจักสานมีลักษณะใกล้เคียงกัน โดยการถ่ายทอดความรู้ระหว่างไทย-ลาว ซึ่งมีพรมแดนติดกันตามลุ่มน้ำโขงนั้นพบในลักษณะของการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน โดยการติดต่อทางพรมแดนหรือการไปมาหาสู่กันรวมถึงการอพยพโยกย้ายไปมาของผู้คน ประกอบกับวิถีวัฒนธรรมและการดำรงชีวิต รวมถึงความเชื่อ ค่านิยมที่เหมือนกันจึงส่งผลทำให้เครื่องจักสานโดยภาพรวมมีลักษณะและองค์ประกอบที่คล้ายคลึงกัน

2) ด้านภูมิปัญญาในงานหัตถกรรมลุ่มน้ำโขง

ด้านภูมิปัญญาในงานหัตถกรรมลุ่มน้ำโขงนั้นพบว่าภูมิปัญญาในงานหัตถกรรมไม้ไผ่บริเวณลุ่มน้ำโขง ในพื้นที่วิจัยทั้ง ในในเขตพื้นที่อำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ในประเทศไทย และแขวงบ่อแก้ว ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนั้น มีภูมิปัญญาในการผลิตที่สอดคล้องกับสภาพ บริบท และความต้องการหรือประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน โดยทักษะหรือภูมิปัญญาในการผลิตนั้นถูกสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จากรุ่นต่อรุ่น มาอย่างยาวนาน โดยทุก

ขั้นตอนในกระบวนการผลิตสร้างสรรค์ หรือแม้แต่กระบวนการใช้ประโยชน์ ต่างสอดคล้องสัมพันธ์กัน ซึ่งสามารถสรุปให้เห็นความสัมพันธ์ได้ดังแผนภาพข้างล่างนี้

แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ในกระบวนการผลิตสร้างสรรค์ และกระบวนการใช้ประโยชน์ ของงานหัตถกรรมไม้ไผ่

นอกจากนี้หากสรุปกฎมปัญหาในงานหัตถกรรมไม้ไผ่บริเวณลุ่มน้ำโขง ในพื้นที่วิจัยทั้งในในเขตพื้นที่อำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ในประเทศไทย และแขวงบ่อแก้ว ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในทุกระบวนการสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2 สรุปกฎมปัญหาในงานหัตถกรรมไม้ไผ่บริเวณลุ่มน้ำโขง

กฎมปัญหาในงานหัตถกรรมไม้ไผ่	อำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย	แขวงบ่อแก้ว ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
กฎมปัญหาด้านกระบวนการผลิต	ไม้ไผ่คือวัตถุดิบหลักในการสร้างงานหัตถกรรมไม้ไผ่ โดยกฎมปัญหาไม้ไผ่นั้นมีการเลือกใช้วัสดุที่เหมาะสมกับการจักสาน โดยวิเคราะห์ไม้ไผ่แต่ละชนิดว่ามีคุณสมบัติแข็ง อ่อน เหนียว เปราะ หักง่าย เหมาะสมกับการจักสานอะไร	
1) วัตถุดิบในการผลิต		
2) ขั้นตอนการจักสานหรือการประดิษฐ์ชิ้นงาน	การสานให้ป็นรูปร่าง รูปทรง และมีลวดลายที่เหมาะสมกับชิ้นงาน เช่นการจักสานประเภทภาชนะ จะประกอบด้วย 3 ส่วนใหญ่ๆ คือ	

	<p>ส่วนกัน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของเครื่องจักรสาน เพราะมักเป็นจุดเริ่มต้นของการสาน ซึ่งรวมไปถึงการสร้างรูปทรงเพราะลักษณะกันจะส่งผลถึงรูปทรงที่จะสร้างต่อไป ดังนั้นส่วนกันจะต้องมีโครงสร้างที่แข็งแรง เหมาะสมสัมพันธ์กับลวดลายและรูปทรงของเครื่องจักรสาน</p> <p>ส่วนกลาง เป็นส่วนผนังของภาชนะ อาจมีลักษณะเป็นผนังที่ทึบหรือเบंगเป็นตาถี่แล้วแต่หน้าที่และประโยชน์ใช้สอยของภาชนะนั้นๆ ส่วนกลางของเครื่องจักรสานจะเป็นส่วนสำคัญ เพราะเป็นส่วนสำคัญที่จะรับน้ำหนักจากการบรรจุ ซึ่งถ้าหากได้รับการสานดีก็สามารถรับน้ำหนักและทนทานจากแรงกดและแรงดึงจากภายในได้</p> <p>ส่วนปาก จะเป็นส่วนสำเร็จของเครื่องจักรสาน โดยส่วนนี้จะต้องสัมพันธ์กับรูปทรงและประโยชน์ใช้สอย ซึ่งโครงสร้างส่วนปากหรือขอบของเครื่องจักรสานจะเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยบังคับให้เครื่องจักรสานคงรูปอยู่ได้</p>
<p>3) ขั้นตอนเพิ่มเติมความสวยงามและความคงทนให้กับชิ้นงาน</p>	<p>การเพิ่มเติมความสวยงามโดยการของงานหัตถกรรมไม้ไผ่ ด้วยวิธีการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1)เคลือบด้วยรัก 2)เทคนิคการป้องกันมอดและแมลงของผลิตภัณฑ์เครื่องจักรสาน
<p>4) วัสดุอุปกรณ์ในการผลิต</p>	<p>วัสดุอุปกรณ์หลักๆในการสร้างงานหัตถกรรมไม้ไผ่ที่คล้ายคลึงกัน โดยมีวัสดุอุปกรณ์หลักๆ ที่ใช้ในการผลิตดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. อุปกรณ์สำหรับตัด จัก เช่น มีด เลื่อย 2. อุปกรณ์สำหรับดึง หรือก๊ีบ เช่น คีม 3. อุปกรณ์สำหรับเจาะ เช่น เหล็กหมาด 4. อุปกรณ์สำหรับตอก เช่น ค้อน 5. อุปกรณ์สำหรับเหลา หรือเกลารูเส้นตอก เช่น มีดเหลา <p>ตอก</p>
<p>5) ภูมิปัญญาด้านลวดลายและการประดิษฐ์ตกแต่ง</p>	<p>ลวดลายและการประดิษฐ์ตกแต่งประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ลายพื้นฐาน 2. ลายพัฒนา 3. ลายประดิษฐ์

6) รูปทรงหัตถกรรมไม้ไผ่	ส่วนใหญ่ก็จะประกอบด้วย รูปทรงสี่เหลี่ยม ทรงกรวย ทรงกระบอก ทรงกลม ทรงสามเหลี่ยม ครึ่งวงกลม ซึ่งรูปทรงเหล่านี้จะสอดคล้องกับลักษณะการใช้ประโยชน์
ภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์	<p>ภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์งานหัตถกรรมไม้ไผ่ประกอบด้วย</p> <p>(1) การใช้สอยในชีวิตประจำวันที่ประกอบด้วยการใช้ประโยชน์ในฐานะ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) เป็นเครื่องจักสานที่ใช้เป็นภาชนะ ประกอบด้วย 1.1 ภาชนะที่ใช้ใส่, เก็บผลผลิตทาง 1.2 ภาชนะที่ใช้ใส่, เก็บสิ่งของทั่วไป และ 1.3 ภาชนะที่ใช้เป็นเครื่องตวง 2) เป็นเครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ประกอบด้วย 2.1 เครื่องมือเครื่องใช้ทั่วไป และ 2.2 เครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตร 3) เครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องเรือนและปูลาด 4) เครื่องจักสานที่ใช้ในวัฒนธรรมการบริโภค 5) เครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องดัก จับ ขังสัตว์ 6) เครื่องจับ ดัก ขังสัตว์ปีก <p>(2) การใช้เป็นส่วนประกอบของอาคารบ้านเรือน</p> <p>(3) การใช้เกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณีและศาสนา</p>

3) ด้านอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพงานหัตถกรรมลุ่มน้ำโขง

จากการศึกษาอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพหัตถกรรมลุ่มน้ำโขง จะพบว่าอัตลักษณ์ของสุนทรียภาพ ทางด้านรูปทรง โครงสร้าง และลวดลาย การเลือกใช้วัสดุ และการนำไปใช้ของงานหัตถกรรมไม้ไผ่ในพื้นที่อำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และในพื้นที่แขวงบ่อแก้ว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีอัตลักษณ์ของสุนทรียภาพที่คล้ายคลึงกัน โดยรูปทรงและโครงสร้างของงานหัตถกรรมไม้ไผ่ ส่วนใหญ่ก็จะประกอบด้วย รูปทรงสี่เหลี่ยม ทรงกรวย ทรงกระบอก ทรงกลม ทรงสามเหลี่ยม ครึ่งวงกลม ซึ่งรูปทรงเหล่านี้จะสอดคล้องกับลักษณะการใช้ประโยชน์ อีกทั้งการวัสดุรวมไปถึงลวดลายต่างๆ ที่ใช้จักสานก็จะสอดคล้องกับการนำไปใช้ประโยชน์เช่นกัน โดยวัสดุของงานหัตถกรรมไม้ไผ่ในพื้นที่อำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และในพื้นที่แขวงบ่อแก้ว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว นั้นนอกจากจะมีการใช้วัสดุไม้ไผ่เป็นหลักในการจักสานแล้วยังมีการผสมผสานวัสดุอื่นๆ เพื่อเพิ่มความคงทนหรือสวยงามให้แก่งานหัตถกรรมไม้ไผ่เหล่านั้นด้วย ซึ่งรูปร่าง รูปทรง ในการผลิตและองค์ประกอบในการผลิตงาน

หัตถกรรมไม้ไผ่ในส่วนใหญ่นั้นส่วนใหญ่ในประเทศไทยนิยมทำ รูปปร่าง รูปทรงในการผลิตที่มีความสมดุลเหมาะสมตามประโยชน์ใช้สอยของหัตถกรรมชิ้นนั้นๆ อำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของก็เช่นกันจะมีรูปปร่างรูปทรงในการผลิต ที่มีความเหมือนและความต่างของรูปปร่าง รูปทรงต่างๆ ซึ่งหากวิเคราะห์ด้านรูปปร่าง รูปทรง ของผลิตภัณฑ์โดยดูจากเส้นรูปนอกรในการผลิตงานหัตถกรรมแล้ว อาจกล่าวได้ว่าผลิตภัณฑ์โดยทั่วไปจะมีรูปปร่าง รูปทรงในการผลิต เป็นรูปทรงเรขาคณิต เช่นทรงกลม ทรงครึ่งวงกลม ทรงรี ทรงเหลี่ยม ทรงกระบอก แต่ในด้านองค์ประกอบเฉพาะของงานหัตถกรรมในอำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของประเทศไทย และในพื้นที่แขวงบ่อแก้ว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว นั้นจะมีความเหมือนหรือแตกต่างกันบ้าง ในด้านรูปปร่าง รูปทรง และองค์ประกอบของงานหัตถกรรมไม้ไผ่

2. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาอัตลักษณ์หัตถกรรมลุ่มน้ำโขง ในพื้นที่อำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของจังหวัดเชียงราย และในพื้นที่แขวงบ่อแก้ว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างความตระหนักในความสำคัญเรื่องของงานหัตถกรรม ให้แก่เด็กและเยาวชนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องโดยอาจบรรจุไว้ในหลักสูตรการเรียนรู้ท้องถิ่นในระบบโรงเรียนเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และต่อยอดงานศิลปกรรมให้ดำรงอยู่สืบไปได้

2. ควรมีการศึกษาวิจัยในเชิงปฏิบัติการต่อในเรื่องงานหัตถกรรมเพื่อมุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้ควบคู่กับการพัฒนาในแขวงหลวงพระบางในพื้นที่ที่อยู่ใกล้เคียง

2.1 ควรมีการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบงานหัตถกรรมขนานในเขตลุ่มน้ำโขงระหว่างสองฝั่งแม่น้ำโขงไทยและลาว เช่น ระหว่างจังหวัดมุกดาหารกับแขวงสุวรรณเขต จังหวัดอุบลราชธานีกับแขวงจำปาสัก รวมถึงเขตจังหวัดอื่นๆในประเทศไทย และแขวงอื่นๆในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

2.2 ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ผลงานหัตถกรรมไม้ไผ่ที่มีผลต่อความเชื่อ จารีตประเพณีวิถีชีวิตของผู้คน ได้อย่างแนบแน่นและสืบทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันในประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

3. หน่วยงานหรือองค์กรปกครองที่อยู่ในพื้นที่ควรให้การหนุนเสริมให้คนในชุมชนท้องถิ่นเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของงานหัตถกรรมทั้งการใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน การสร้างเป็นแหล่งความรู้และผู้เชี่ยวชาญ รวมถึงการสร้างอนุรักษ์สืบสานแก่ชุมชนท้องถิ่นต่อไป

4. ควรมีการส่งเสริมเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องในการสร้างและการดูแลรักษา งานหัตถกรรมอย่างถูกต้องและเหมาะสมต่อไป